

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

Šamanismus

Dávná forma lidské religiozity a její mezikulturní specifika

Vedoucí práce: PhDr. Vít Erban

Autor práce: Petra Pletková

Studijní obor: PVČ

Ročník: 3.

2008

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

21.4.2008

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Vítu Erbanovi
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod	5
1 Základní aspekty a rysy šamanismu	7
1.1 Kdo je šaman.....	10
1.1.2 Jak se stát šamanem.....	12
1.1.3 Šamanův oděv	14
1.2 Šamanismus a kosmologie.....	15
1.2.1 Tři oblasti vesmíru a pilíř světa.....	15
1.2.2 Kosmická hora	16
1.2.3 Strom světa.....	16
1.3 Trans	17
1.3.1 Halucinogeny	17
1.3.2 Hudba.....	19
1.4 Kouzelný let.....	20
2 Šamanismus v různých kulturách.....	21
2.1 Šamanismus Tibetu a Číny	21
2.2 Šamanismus Peruánské Amazonie.....	24
2.3 Srovnání šamanismu v Číně, Tibetu a Peruánské Amazonii	27
2.3 Šamanismus Severní Ameriky	28
2.5 Šamanismus na Havaji.....	30
2.6 Srovnání šamanismu v Severní Americe a na Havaji	31
2.7 Šamanismus střední a severní Asie (včetně Sibíře)	32
2.8 Šamanismus v Evropě	35
2.9 Srovnání šamanismu ve střední a severní Asii (Sibíře) a v Evropě.....	38
3 Celkové srovnání	40
4 Šamanismus dnes a jeho význam pro moderní společnost.....	41
Závěr	44
Seznam použité literatury.....	45
Abstrakt	46

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je Šamanismus jako dávná forma lidské religiozity a její mezikulturní specifika. Toto téma jsem si zvolila z několika důvodů. První důvod je, že se o tuto problematiku již dlouhodoběji zajímám a je mi tudíž blízká. Mohu tedy při své práci čerpat i z dříve nabytých vědomostí.

Druhým důvodem mého výběru je všeobecný trend současné doby, kdy pře-technizovaná společnost lidí stále více unavuje. Dochází postupně k trendu návratu k duchovním tématům v mnoha podobách, tedy i šamanismu. Stále více lidí se snaží najít sama sebe a v neposlední řadě hledá kořeny lidské existence a to i jinde, než pouze v materiálních sférách. Hledají tedy řekněme jakousi duchovní nadstavbu k prosté materiální existenci, hledají nové rozměry života a postupně značná část z nich objevuje různé duchovní směry a hodnoty.

Vzhledem k rozmanitosti lidských povah a zájmů pak jednotliví lidé zákonitě dospívají k různým duchovním postojům, které byť jsou v konečné vnější podobě různé, tak ve své vnitřní podstatě se zase až tak příliš neliší. Většinou vyhledávaná forma duchovního vývoje v našem státě je náboženství. Toto samo poskytuje poměrně široké spektrum nabídky od běžných a respektovaných náboženských směrů až po více či méně tolerované a nebezpečné sekty. V tomto případě je vcelku bez problémů možná identifikace konkrétního jedince s konkrétním náboženským směrem. Pro lidi, kterým však tato nabídka nevyhovuje, existuje alternativní nabídka starších směrů, které pro naše účely můžeme shrnout pod nálepkou šamanismu. I zde jsou možnosti dnešní doby díky informačním možnostem poměrně široké. Případná tolerance společnosti k těmto alternativním směrům je na velmi různé úrovni. Tento jev je spojen samozřejmě i s tím, že ve velké části těchto směrů se při iniciacích na různé stupně duševního vývoje používají různé psychotropní látky. Toto je velkou překážkou pro většinovou společnost, která nedokáže poznat rozdíl mezi běžným uživatelem drog tj. drogově závislým a člověkem, který užívá různé látky za přesně stanoveným cílem a přesně stanoveným způsobem. Přesně takto však mnoho šamanistických směrů a praktik pracuje. Pro mnohé společnosti na různých kontinentech, v různých časových pásmech to po dlouhá stá-

tí byla naprosto přirozená součást jejich kultury a vývoje. „Užívání peyotlu, (...), má prokazatelnou kulturní historii ve Střední Americe přinejmenším 2 000 let.“¹ „Je zcela možné, že předkové tabáku selského (*N. rustica*) a tabáku obecného (*N. tabacum*) patří mezi vůbec nejstarší pěstované rostliny na amerických kontinentech, ještě starší než první varianty kukuřice a dalších amerických zemědělských plodin, u nichž nejstarší osvojení v jihovýchodním Mexicu proběhlo někdy v letech 4 000 – 5 000 př.n.l. Není samozřejmě žádný důvod, proč by první pěstované rostliny neměly být potravou ducha spíše než těla. Na každý pád v Kalifornii byly nalezeny trubkovité kamenné dýmky, určené pravděpodobně (i když ne určitě) ke kouření tabáku, (...) a přitom kouření pravděpodobně není nejstarší metodou užívání tabáku!“²

Tento aspekt je třetím důvodem, proč mne daná problematika zajímá. Proč došlo k tak výrazné změně v postoji, který společnost vůči psychotropním látkám zaujímá? Do jaké míry se liší tolerance k těmto směrům například v České republice a ve společnosti, kde tyto kultury, byť zbytkově fungují?

Jako první cíl své práce jsem si stanovila pokusit se definovat funkce a význam šamana v jednotlivých šamanistických kulturách. V této části práce chci najít v čem byli pro jednotlivé kultury šamani důležití, v čem spočívala jejich hlavní úloha a popřípadě nalézt rozdíly. Druhým cílem mé práce je pokusit se zmapovat vývoj šamanismu. Třetím a zároveň posledním cílem práce je hledat odlišnosti šamanismu jako takového v jednotlivých kulturách, které jsou od sebe geograficky mnohdy velmi vzdálené. Jde tedy o to nalézt rozdíly, popřípadě shody a na základě výsledků učinit závěr.

Při zpracování své práce jsem byla odkázána v podstatě výlučně na metodu studia odborné literatury. Pro co největší šíři záběru jsem záměrně volila kultury geograficky od sebe velmi vzdálené, aby pokud možno co nejvíce vynikly jednotlivé rozdíly, popřípadě ještě překvapivěji případné shody. Snažila jsem se čerpat od co nejvíce odborně renomovaných autorů. Šamanismus je velmi módní téma a proto vyšla celá řada publikací různé kvality a spolehlivosti. Ve své práci jsem

---

¹ FURST, P. T. *Halucinogeny a kultura*, s. 17.

² FURST, P. T. *Halucinogeny a kultura*, s. 39.

se snažila vycházet jen z prací spolehlivých a odborných. V neposlední řadě byly neméně důležitým zdrojem poznatků a podkladů pro mou práci přednášky PhDr. Víta Erbana z kulturní antropologie a ostatních souvisejících předmětů.

1 Základní aspekty a rysy šamanismu

Šamani a tedy i šamanismus jako takový byl po dlouhé době, kdy byl praktikován, pro svou odlišnost označen za zavrženíhodný, démonický a tím pádem zlý. Šamani byli pronásledováni, likvidováni a šamanismus potlačován. U církvi docházelo k ničení chrámů a persekuci kněží. U šamanismu, který chrámy nepotřebuje, byli likvidováni samotní šamani. Zejména pak s nástupem komunistických režimů došlo k potlačování prakticky jakéhokoliv náboženství, popřípadě jakéhokoliv duševního rozvoje. Dnes se už šamanismus vyskytuje jen na některých místech světa. Šamanismus není organizován do skupin jeho vyznavačů, jako jiná náboženství, i když tomu tak v minulosti mohlo být, je spíše rozdroben mezi ostatním náboženstvím.

Podle Eliada, známého historika náboženství a spisovatele, bychom měli šamanismus řadit spíše k mysticismu, než ke klasickému náboženství a to kvůli intenzitě vlastní náboženské zkušenosti.

Šamanismus je typický pro oblast Sibiře a střední Asie, i když se neomezuje pouze na tyto oblasti. „*Samo toto slovo má původ v evenckém výrazu šaman, jenž se k nám dostal prostřednictvím ruštiny.*“³

Šaman není jediným člověkem, který umí zacházet s posvátnem, je však v této oblasti hlavní osobou. Ve střední a severní Asii byl šamanismus doložen již prvními evropskými cestovateli. Stejně tomu bylo i v ostatních oblastech světa. Podle Eliada je důležité rozlišovat výraz „šaman“ od medicinmana, čaroděje, či extatika. Toto rozlišení pomáhá lépe vymezit šamanské rysy v různých náboženstvích. Šaman je zároveň kouzelníkem i medicinmanem, ale každý kouzelník či medicinman není šamanem. Šaman používá své vlastní metody, které rozvedu

---

³ ELIADE, M. Šamanismus a nejstarší techniky extáze, s. 25.

v následujících kapitolách. Šamanismus většinou existuje vedle jiných forem náboženství a také jeho prvky můžeme najít v mnoha jiných náboženstvích.

Každé náboženství má své duchovní vůdce, kteří mají přímou duchovní zkušenost a tu pak předávají ostatním. V šamanismu však může mít tuto zkušenost každý, záleží zde hlavně na osobních a individuálních zkušenostech. Přestože šamanismus nemá své svaté knihy, kněze a podobně, v mnoha částech světa se vyskytují určité podobnosti. Tato místa jsou od sebe vzdálena, takže mezi nimi nejspíše nevznikal žádný kontakt a také přírodní podmínky jsou natolik odlišné, že lze velmi těžko předpokládat, že zdrojem těchto podobností je adaptace na podobné přírodní podmínky. Samozřejmě je pravděpodobné, že všechny kultury nějak potřebovaly vysvětlit různé jevy a potřebovaly léčit své raněné. Ale mohl by pouze z těchto potřeb vzniknout na vzdálených místech světa velmi podobný jev šamanismu? Jak máme tyto podobnosti vysvětlit? To jsou otázky, na které v dnešní době jen velmi těžko hledáme odpovědi. Důvodem je z velké části jak fyzická, tak kulturní genocida těchto „méně rozvinutých“ kultur civilizacemi „více rozvinutými.“ Hledání odpovědi na tyto otázky však není jediným cílem mé práce.

Protože samotný jev šamanismu je značně neuchopitelný, existuje mnoho definic šamanismu, které se navzájem liší. Například podle M. Eliada je první a nejpresnější definicí šamanismu tato: „*Šamanismus je technika extáze.*“⁴ Český etnolog Mnislav Zelený ve své knize uvádí tuto definici: „*Šamanismus jsou tedy magicko – duchovní praktiky vyvolených osob pracujících pomocí magie v prospěch či v neprospěch určitých etnik cestou extatických spojení s duchy a božstvy v období kmenových společenství.*“⁵ „*Åke Hultkrantz podává přesnou definici šamanismu jako komplexu názorů, obřadů a tradic, nahromaděných kolem šamana a jeho činnosti.*“⁶ Další definice tohoto švédského etnologa a profesora zní: „*Ústřední ideou šamanismu je ustavení prostředků ke kontaktu s nadpřirozeným světem extatickou zkušeností profesionála, šamana. Takto existují čtyři důležité složky šamanismu: ideologická premisa neboli nadpřirozený svět*

---

⁴ ELIADE, M. Šamanismus a nejstarší techniky extáze, s. 25.

⁵ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*, s.130.

⁶ HOPPÁL, M. Šamanismus – Archaický nebo současný náboženský systém. In NICHOLSON, S. *Šamanismus I: rozšířená vize reality*, Bratislava: CAD PRESS, 1994. s. 89. ISBN 80-85349-38-8

a kontakt s ním; šaman jako činitel jednající ve prospěch skupiny lidí; vnuknutí, jemu poskytnuté pomáhající duchy; a výjimečné, extatické zkušenosti šamana. (1978:11).⁷

Po prostudování doporučené literatury se mi jako nejnvýstižnější jeví definice Mnislava Zeleného, ale v této definici dle mého názoru chybí širší pohled, který je vyjádřen v definici A. Hultkrantze – a to, že je šamanismus komplex názorů, obřadů a tradic. Pro mne by tedy nejnvýstižnější definice vznikla spojením definic M. Zeleného a A. Hultkrantze.

K dalším rozdílům dochází v typologii šamanů. „(...) rozlišuje čtyři typy magicko – religiózních praktikantů, tedy stupně v evoluci magicko-religiózních aktivit: 1) šaman, šaman léčitel 2) médium 3) kněz 4) čaroděj. První dva typy pracují při komunikaci s duchy se stavem transu, druhé dva ne.“⁸ Oproti tomu Anna Leena Siikalová v oblasti Asie předpokládá tyto čtyři typy šamanů:⁹ (Anna Leena Siikalová se narodila v Helsinkách a nyní je profesorkou etnografie.)

1) šaman malých skupin (je charakteristický pro nomádní skupiny Sibíře, jde zde spíše o rodinný šamanismus)

2) nezávislý profesionální šaman (u paleoasijských skupin, není zde žádná politická hierarchie - kdo se cítí být šamanem, hledá svůj status a pouze klienti rozhodují, zda je dobrý)

3) klanový šaman (například mezi Evenky - skupinou sibiřských lovců a pastevců sobů, má šaman i roli vůdce a klan kontroluje šamanův výběr)

4) teritoriální profesionální šaman (například v centrální Asii a jižní Sibíři, kde šamani mají znalost bohaté mytologické tradice, dochází zde k profesionalizaci šamanismu).

Názorů na dělení šamanů by se jistě dalo nalézt i více, myslím však, že pro příklad nám tyto dva stačí. Vidíme tedy, že k odlišnostem dochází již v samotných definicích a rozdělení šamanismu. V mé práci se však budu zajímat o rozdíly v šamanismu samotném, například způsobu volby šamana a jeho zasvěcení.

---

⁷ LUNA, L. E. *Vegetalismo: šamanismus mezi mestickým obyvatelstvem peruánské Amazonie*, s. 18.

⁸ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*, s. 129.

⁹ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*, s. 129.

1.1 Kdo je šaman

Převládajícím názorem moderní vědy se silným aspektem a vlivem medicíny je, že jsou šamani duševně nemocní. Jsou často označováni za neurotiky či hysteriky. Avšak šaman, který provádí své obřady, musí mít velkou míru koncentrace, znalostí a dovedností, aby mohl vyvolat a řídit skupinový prožitek. Zároveň na základě výzkumů lze říci, že šamani většinou patří mezi nejzdravější členy svých společenství. Je nasnadě, že pakliže se mají starat o fyzické a duševní blaho své společnosti, musí být schopni toto sami na sobě prezentovat – tedy udržet zdravými sami sebe. Šamani musí být psychicky i fyzicky zdraví také proto, aby mohli zvládnout velmi náročné stavy transu. „Pravděpodobně nejbližší obdobou šamanského ‚šílenství‘ je klinický stav schizofrenie.“¹⁰ Rozdíl mezi schizofreniky a šamany spočívá v udržení soustředění a v udržení mysli pod kontrolou. Šaman obě tyto věci ovládá, to znamená, že určuje kdy, kde, jak, začátek a konec transu. Schizofrenik má však soustředění rozdrobené, ztrácí kontrolu nad svou myslí a rozhodně není schopen ovládat ani začátek ani konec „transu.“ Šaman je formován svou kulturou, tradicemi a vedením prostřednictvím staršího šamana či duchů. Velký vliv má to, že společnost, ve které žije, mu věří a svěřuje mu své zdraví a duchovní vývoj. Právě členové kultury, která šamana utváří, tedy velmi dobře rozpoznají rozdíl v chování šamana a schizofrenika. I v těchto kulturách se vyskytují duševně nemocní lidé a členové těchto kultur dokáží velmi přesně určit, zda se jedná či nejedná o šamanské chování.

Jak jsem se již zmínila, šamani byli často označováni za blázny a proto (jak je to se vším, co je ve společnosti nějakým způsobem odlišné) byli často pronásledováni. Nebyli však pronásledováni vlastní kulturou, ale kulturou, která vstoupila zvenku. Jako příklad mohu uvést vliv, postoje a chování misionářů, pro které byli šamani přímými konkurenty.

Šamanem se člověk může stát, pokud bude učněm jiného šamana, přežije vážnou nemoc nebo pokud uzří nějakou vizi. Velmi často jsou šamani nějakým způsobem mimořádně umělecky či naopak fyzicky nadaní, handicapovaní, lidé, kteří

---

¹⁰ VITEBSKY, P. *Svět šamanů*, s. 138.

se uzdravili z vážné nemoci, intelektuálové, homosexuálové. Zkrátka lidé, kteří jsou nějakým způsobem odlišní od ostatních. Tato odlišnost značí přízeň bohů, duchů, mocných sil a to, že s nimi dotyčný jedinec umí a smí komunikovat. Šaman má v dané kultuře velmi vážené postavení, ale nezabývá se pouze funkcí šamana - živí se jako každý jiný člen společnosti.

Šaman je vlastně prostředníkem mezi světem lidí, světem bohů, duchů a přírodou. Prostředníkem mezi těmito světy se stává ve změněném stavu vědomí a právě tato schopnost patří mezi šamanovy hlavní atributy. Změněného stavu vědomí šaman nabývá pomocí monotónního zpěvu, rytmického bubnování, půstu, regulací teploty, senzorické deprivace, haldu, žízně, nedostatku spánku, či kyslíku, vyčerpávajícího pohybu, mučení, bičování, holotropního dýchání, meditace a halucinogenů. Jak vidíme, tyto stavy jsou velmi náročné a mohou být i velmi nepříjemné nebo bolestivé. Aby se člověk mohl stát tímto prostředníkem, musí nejprve vykonat různé zkoušky a podstoupit těžká muka, která vydrží málokdo.

*„Strukturu světa popisuje šamanské vědomí velmi podobným způsobem bez ohledu na to, kde šaman žije. Svět má tři úrovně – nebe, zemi a podsvětí – spojené ústřední osou. Znalosti a techniky šamana se týkají schopnosti pohybovat se z jedné úrovně do druhé. Je zvlášť vynalézavý pokud se týká pochopení tajemství přechodu na jinou úroveň; přechodu otvorem nebo dírou v realitě (často popisovanou jako stanovená tyč nebo pilíř), kudy sestupují bohové na zem a mrtví do podsvětí. Duše šamana v extázi dokáže vzlétnout vzhůru nebo dolů při cestě do nebes nebo do pekla. Tato světová osa, chápaná lokálně, ale představující samotné centrum všech věcí, je pro šamana místem, v němž se stávají zjevným posvátný prostor a čas.“*¹¹ K různým ztvárněním obrazů středu světa se ještě vrátím v další kapitole, protože si myslím, že je to důležitá kapitola pro pochopení šamanovy funkce. Do jiných sfér šamani vstupují právě ve změněném stavu, jsou si vědomi všeho co se děje a mají vše po celou dobu své duchovní cesty pod kontrolou. Do sfér vstupují proto, aby pomohli ostatním a léčili. Ve všech šamanských kulturách

---

¹¹ HOUSTON, J. Mysl a duše šamana. In NICHOLSON, S. *Šamanismus I: rozšířená vize reality*, Bratislava: CAD PRESS, 1994. s. 8. ISBN 80-85349-38-8

existuje povědomí, že šamanovy cesty mohou být velmi nebezpečné a je zde mnoho nástrah, kterým může podlehnout.

Při šamanově výcviku dochází k aktivaci schopností vnitřní imaginace a vizí. Ve změněných stavech vědomí vytváří šaman velmi živou mentální a fyzikální imaginaci. Ta může zablokovat normální vnímání a tělesné pocity, může být velmi jasná – dokonce až tak, že šaman může být dočasně oslepen, znehybněn či upadá do bezvědomí. Šaman je odlišný od jiných známých médií, které jsou ovládnuty duchy, kteří si je vybrali, tím, že šaman sám volí podmínky vstupu do změněného stavu vědomí.

1.1.2 Jak se stát šamanem

Šaman je tedy velmi privilegovaná, duševně nejschopnější osoba ve společnosti. Šamanská profese je velmi náročná a tak ji může vykonávat jen člověk s velkou individualitou. Šamanem se v různých kulturách mohou stát různí lidé. Někdy je za potřebí velká emocionální a fyzická síla, někdy může komunikovat s duchy i dítě. Šamanem může být muž i žena. Samozřejmě jsou kultury, kde je upřednostňováno jedno z pohlaví. Například mezi Sory, indickým kmenem, žijícím ve státě Orissa, jsou hlavními šamanými ženy. „V některých oblastech Amazonie se šamanství stává velká část mužské populace.“¹² „Většina tradic ale zdůrazňuje, že duchové sami rozhodnou, kdo se stane šamanem.“¹³ Schopnosti může mít člověk od narození a je třeba je u něj jen probudit, jiný má předpoklady stát se šamanem, ale zatím nemá potřebnou sílu, kterou teprve získá. Jak jsem se zmínila výše, šamanem se člověk může stát tak, že bude vyvolen duchy nebo tím, že je nějak odlišný. V mnoha kulturách je však běžná dědičnost šamanské profese.

Velmi zajímavé je, že šamanem se člověk nemusí chtít stát. Může jít i o boj mezi duchy a budoucím šamanem, kdy je tento trýzněn a pronásledován. Boj mezi budoucím šamanem a duchy může trvat celá léta a duchové mohou budoucího šamana téměř utrápit k smrti. Většinou se však šaman poddá a svou novou roli

---

¹² VITEBSKY, P. *Svět šamanů*, s. 54.

¹³ VITEBSKY, P. *Svět šamanů*, s. 56.

přijímá. Moc, která mu byla propůjčena, pak může šamanovi přinášet po celý jeho život duševní muka. V těchto případech se tedy jedná o šamanovu oběť společnosti. Toto pronásledování může být i sexuálního rázu, kdy šamany nebo šamanky například v průběhu nemoci navštíví duch opačného pohlaví a učiní mu nabídku k sňatku. Buď se budoucí šaman stane manželem dotyčného ducha, nebo duch šamana zabije. Mnozí vědci si však myslí, že tyto zážitky můžeme přisoudit sexuální fantazii nebo frustraci šamanských adeptů.

Po tom, co přijme šamanskou profesi, musí se šaman přizpůsobit novým rádnům a podmínkám, které jsou odlišné od života ostatních lidí. Nyní přichází na řadu samotná výuka. S duchy se šaman seznámil již v době nemoci (popřípadě v iniciaci, kdy je šaman seznámen s říší duchů), které se bude muset přizpůsobit. *„Dostane se mu varování před skrytými nepřáteli a poznává skutečnou podstatu chorob a neštěstí, proti kterým bude v budoucnu bojovat. První seznámení se světem duchů má podobu prudkého útoku, a to zvláště na Sibiři a v Mongolsku. Často vypadá jako naprostá destrukce lidské osobnosti. Teprve pak následuje vytvoření skutečného šamana.“*¹⁴ Síly, které šaman získá, vedou k pochopení podstaty světa, lidského utrpení, které sám zažil. *„Zvnitřnění všech těchto zkušeností a poznatků vede ke zrození nové osobnosti.“*¹⁵ Většinou jsou psychické zážitky vyjádřeny představou rozkouskování těla. Dále se také vyskytuje výstup na nebesa a rozhovor s duchy a sestup do pekla, kde šaman hovoří s dušemi mrtvých šamanů. Právě v těchto zážitcích jsou určité rozdíly, kterým se budu věnovat v části práce o rozdílech mezi šamanismem v různých kulturách. Zasněžení může probíhat také tak, že se chlapci vstupující do dospělého života vydají do divočiny, kde hladoví, modlí se, ale mohou se i různou formou trýznit. Cílem toho všeho je přivolání svého strážného ducha, který chlapce obdaří schopnostmi a naučí je písni, kterými ducha později přivolají. Duch může chlapcům ukázat ornamenty, které si namalují na tělo a poradit, co si mají vložit do medicínského váčku a podobně. Zasněcování se však může obejít bez jakýchkoli dramatických událostí. Někdy je

---

¹⁴ VITEBSKY, P. *Svět šamanů*, s. 59.

¹⁵ VITEBSKY, P. *Svět šamanů*, s. 59

to proces, který probíhá celý život. Samozřejmě při zasvěcení hraje svou roli strach a další různé faktory a tak se nemusí vždy zdařit.

Po úspěšném zasvěcení šamani nemohou při vykonávání šamanské profese pracovat bez pomoci. Mnozí šamani mají své živé pomocníky a také své pomocné duchy. Pomocníkem může být i halucinogenní rostlina. Živí pomocníci šamanovi připravují různé rekvizity a hrají na hudební nástroje. Duchovní pomocníci pak šamanovi pomáhají při jeho cestách, mohou ho varovat před překážkami, obdarují ho silou a pokud je pomocníkem zvíře může šamana přenášet na svém hřbetu. Šaman duchy přivolává zpěvem, tancem a bubnováním.

Pomocní duchové jsou však zejména jeho učitelé. Učí šamana magické techniky a zvyšují jeho vnímavost. Těmito duchy jsou často zemřelí předci nebo duše předchozího šamana. Šamanova identita se někdy může překrývat s duchem pomocníka. Pokud je pomocníkem zvíře, šaman přebírá jeho vlastnosti a citění. „Pomocní duchové zároveň zůstávají mimo šamana. Ten je musí respektovat a dobře o ně pečovat, protože jinak by mohl o své pomocné duchy přijít nebo by mu začali škodit.“¹⁶ „Mnozí šamani v Jižní Americe mají schopnosti lykantropie (proměny ve zvířata) v jaguáry a hady, v Severní Americe a na Sibiři v ptáky či ve vlky. Pojmout do sebe ducha zvířete znamená proměnit se v něj už tím, že si šaman nasazuje masku zvířete, zvířecí kožešiny, mluví, zpívá a létá jako zvířata a ptáci. Také rozumí jejich řeči.“¹⁷ Transformaci šaman neprožívá jen na úrovni duchovní, ale i na úrovni fyzické. Jde zde vlastně o komplexní proměnu v dané zvíře. Šamanské obřady se konají po setmění, protože duchové nemají rádi světlo.

1.1.3 Šamanův oděv

Šaman provádí své rituály v kostýmech a s rekvizitami, které podtrhují působivost obřadu. V každé kultuře má šaman jiný kostým a rekvizity, se kterými pracuje. Předmětům, se kterými šaman pracuje je připisována určitá síla. Kameny jsou v šamanských kulturách považovány za příbytky duchů, proto je u sebe šaman

---

¹⁶ VITEBSKY, P. *Svět šamanů*, s. 69.

¹⁷ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*, s.126.

mnohdy nosí. V některých oblastech je zvláštní důraz kladen na krystaly, které jsou „slzami nebeských duchů“. Velmi často také šamani používají rostliny nebo živočichy, které šamanovi mohou propůjčit některou svou vlastnost. Rekvizita neslouží jen k posílení osobnosti šamana, ale také v něm soustřeďuje síly, které šaman může přenášet na okolí.

Například u sibiřských šamanů má oděv tři hlavní typy a to ptačí, sobí a medvědí. „*Ptáci – duchové – pomocníci pomáhají duším šamanů vystoupit vzhůru napříč někdy složitými vrstvami nebe a chytat ukradené či ztracené duše lidí či s duchy konzultovat léčení nemocných.*“¹⁸ Zvláště u sibiřských šamanů má důležité místo orel, který je chápán jako otec prvního šamana. Šamani se mnohdy se svými pomocnými duchy natolik sžijí, že přijímají jejich jména. „*Šamanův oděv sám o sobě přináší přítomnost posvátna se svými kosmickými symboly a znaky, i když například mezi Eskymáky a na severní Sibiři žádný oděv neexistuje.*“¹⁹ Šaman je zde do pasu nahý a jeho oděvem je jen bubínek, čepka a další potřebné vybavení. Jiní šamani mají na svém oděvu množství kovových částic, které mají zvukem zahnat zlé duchy. Mezi indiány je součástí obleku také velmi často mas-ka.

Vidíme tedy, že šamani z rozličných kultur používají rekvizity či kostýmy, i když v různých obměnách. Tyto rekvizity a kostýmy slouží nejspíše k navození správné atmosféry, zdůraznění vážnosti šamana, ale zřejmě také k odlišení běžného života od posvátného.

1.2 Šamanismus a kosmologie

1.2.1 Tři oblasti vesmíru a pilíř světa

Toto schéma tří úrovní bylo v jednotlivých kulturách různě interpretováno. I přes tyto různé interpretace však základní kostru nacházíme všude a to, že existují tři oblasti vesmíru, kterými můžeme procházet a které jsou spojeny kosmic-kou osou. Střed nemusí být jen pouhým symbolem. Je to konkrétní místo, na kte-

---

¹⁸ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*, s.122.

¹⁹ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*, s.123.

rém se zjevily určité zkušenosti, které nebyly z tohoto světa. U mnohých kultur je osa světa často symbolizována sloupy domů, které jsou posvátné, u kterých se konají obřady a staví oltáře. Symbolika středu je velmi stará, nacházíme ji v mnoha primitivních kulturách a bývá také zobrazována jako most, strom či žebřík. Jen šamani vědí, jak projít středem do jiných oblastí. Ostatní lidé mohou přes střed posílat jen modlitby a oběti.

1.2.2 Kosmická hora

Dalším častým obrazem tohoto středu světa je obraz kosmické hory. Na různých místech má tato hora různá jména, vždy jde však o totéž – tedy o střed světa. Na tuto horu vystupuje šaman ve snu. Výstup na horu vždy znamená cestu do středu světa. Paláce i prostá obydlí se nacházely ve středu světa, na vrcholu Kosmické hory.

1.2.3 Strom světa

„*Strom světa je pro šamana nepostradatelný. Z jeho dřeva vyrábí svůj buben; výstupem na posvátnou břízu opravdu dosahuje vrchol stromu světa; před jeho jurtou a po stranách jsou repliky tohoto stromu, a je zobrazen také na jeho bubnu.*“²⁰ Strom opět spojuje tři oblasti vesmíru. Symbolika stromu má dva hlavní významy, a to stále se obnovující svět a symboliku nebe. V mnoha tradicích je strom světa stromem života a nesmrtelnosti. V některých kulturách je také strom světa spojován s lidským osudem, který se píše buď přímo na listy stromu, nebo na tomto stromě sídlí bohyně, která osudy lidí zapisuje.

---

²⁰ ELIADE, M. Šamanismus a kosmologie. In NICHOLSON, S. *Šamanismus I: rozšířená vize reality*, Bratislava: CAD PRESS, 1994. s. 36. ISBN 80-85349-38-8

1.3 Trans

Trans či extáze může nabývat mnoha podob, a to například třesavky, chvění, omdlávání, prudkých křečí, skelného pohledu, husí kůže, pádů na zem, zíváním, letargií, pěny u úst, koulení očima, necitlivostí vůči žáru, zimě a bolesti, tiků v obličejí, hlasitého dýchání a kataleptického spánku. Užíváme také názvu „změněný stav vědomí.“ Šaman těchto stavů nabývá pomocí výše zmíněných psychotropních látek, hladu, žízně, nedostatku spánku či kyslíku, ale také pomocí monotónního zpěvu či rytmického bubnování. Pomocí mu však může i vyčerpávající pohyb (tancování), mučení, bičování, extrémní teploty, meditace a mnoho dalších metod. Vidíme tedy, že šaman se do transu dostává pomocí velmi rozmanitých technik. Během transu se zúží pole šamanova vnímání na jednu oblast, přičemž vnímání všeho ostatního je zredukováno. Protože se vyvolání transu řídí pravidly, šaman svůj trans naprosto ovládá. Stav transu má léčitelství efekt. Šamanský trans může mít podobu magického letu, posedlosti duchem, smíšením obou předchozích nebo pouhým transem. Podle některých autorů je někdy šamanský trans imitovaný. Šaman jen hraje svou roli, která má za následek silné společenské zapojení. „*Někteří badatelé, (...), rozeznávají tři druhy transu: stav extatický, kdy duše šamana opouští tělo, létá a setkává se s duchy, stav posedlosti, kdy duchové nebo božstva vstupují do šamanova těla a stav snění, kdy se duchové setkávají s duší šamana vizuálně i opticky v jeho těle.*“²¹

1.3.1 Halucinogeny

„*Známý historik náboženství M. Eliade spatřoval v užívání halucinogenů historicky poměrně mladou degeneraci ‚čistého‘ šamanismu. V něm lidé hledají vize spontánně, i když i tam náboženské prožitky vyvěrají z postu, hluboké únavy nebo stresu.*“²² Nedávné výzkumy však odhalily trubičky k inhalaci a šňupání, jež doložily, že se halucinogenní rostliny používaly v Severní a Jižní Americe již dávno.

---

²¹ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*, s. 239.

²² VITEBSKY, P. *Svět šamanů*, s. 86.

Psychotropní rostliny se vyskytují téměř po celém světě, ale používají se zvláště v Jižní Americe. „Šamani považují rostliny za skutečné duchovní učitele a jejich požíváním si osvojují jejich duchovní bohatství.“²³ Rostliny podle šamanů nedeformují realitu, naopak ukazují skutečný svět, který je ve střízlivém stavu skrytý. Používání těchto látek není jako u nás v dnešní době způsobeno odmítavým postojem ke společnosti, naopak zde slouží k integraci jednotlivce k ostatním. Jedinec požívá psychotropní látky pod dohledem společnosti. „Psychotropní rostliny lze dle účinku v zásadě rozdělit do tří kategorií podle toho, je – li jejich účinek stimulující, tlumivý, anebo jestli vyvolávají změny vědomí a vnímání: halucinogeny (halucinogenní nápoj a prášek), povzbuzující látky čili stimulancia a tlumicí látky (sedativa či hypnotika), kam zařazujeme všechny látky utlumující vnímání a duševní činnost, jako jsou sedativa a opiáty.“²⁴ Daly by se sem zařadit ještě i alkoholické nápoje.

Tyto rostliny šamani používají při rituálech a k tomu, aby s jejich pomocí dosáhli transu. Šamani získávají znalosti o rostlinách tím, že komunikují přímo s duchy rostlin. Mezi nejznámější psychotropní rostliny patří například yopo v oblastech venezuelských savan, epená v severovýchodní Amazonii, durman v podhůří And, ale také v Asii a Evropě, v oblasti And kaktus San Pedro a v Severní Americe kaktus peyotl. V Evropě a Asii se vyskytují kromě durmanu ještě konopí seté, muchomůrka červená, blín černý a rulík zlomocný. Uvádím zde pro orientaci účinky a možnosti používání některých rostlin:

YOPO – tuto rostlinu využívají šamani tak, že drtí její semena, ale také suchou kůru na prášek, který si pak foukají do nosu pomocí trubiček. Yopo se v řeči Janomamů, indiánské skupiny žijící v Brazílii, nazývá epená a rozeznávají se čtyři druhy. První slouží šamanům, ostatním mužům a výjimečně i ženám k rozveselení a tancování. Druhý je připravován ke zkouškám odvahy mládenců, třetí napomáhá transu. Čtvrtá varianta se ještě míchá s další drogou rajara. Je velmi nebezpečná i pro samotné šamany a časté používání způsobuje smrt. Šamani však věří, že jim

---

²³ VITEBSKY, P. *Svět šamanů*, s. 85.

²⁴ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*, s. 114.

dopomáhá k perfektnímu šamanskému umění a že pomocí ní mohou vydávat kosti svých nepřátel.

DURMAN – používá se k šamanským obřadům, ale také k léčení. Tato rostlina je rozšířená a existuje více druhů. Používá se jako tabák, jako přísada do jiných drog, anestetikum a nápoj. Používají se květy, ale také listy a semena.

PEYOTL – účinky tohoto malého kaktusu jsou podobné LSD. Sběrači tohoto kaktusu seřezávali z vrcholků plátky, sušili je a někdy drtili na prášek. Peyotl slouží jako jiné rostliny k léčení nemocí, hadího uštknutí, odhalování zlodějů, uspávání při operacích, k vyvolání vidin a barevných snů.

1.3.2 Hudba

„Členové kmenových společenství věří, že hudba i zpěv jsou dar božstev či duchů a hudební nástroj je cesta, jak s nimi komunikovat.“²⁵ Velmi často je šamanovým nástrojem buben. Právě pomocí pravidelných rytmických úderů bicích nástrojů šaman vstupuje do transu. Buben v šamanistické kultuře symbolizuje celý kosmos. Bubny se používají v dobrých i špatných dobách. Pokud se vyskytne nějaký problém, bubnuje šaman proto, aby odehnal zlé vlivy, pokud jsou dobré časy, zve bubnování dobré nadpřirozené síly k oslavě. Buben se během obřadu může měnit ve zvíře (často v koně). Při svém výkonu potom na bubnu (koni) šaman může jet. Bubny nejsou vždy kulaté, u sibiřských národů bývají oválné. Buben může být ozdoben motivy zvířat a obrázky šamanovy rodiny, u Evenků je buben pomalovaný ptáky či hady. Šamanské bubny Saamů - etnické skupiny severní Skandinávie, zobrazují figury lidských postav sedících v lodích, pasoucí soby, stromy, zvířata, jezera a podobně. V některých kulturách šaman buben nemá a při obřadech se používá pouze zpěv, u jiných je nástrojem šamana strunný nástroj, chřestidla, rýže, hůlky či lastury.

Šamani věří, že vše má svého ducha a každý duch má svou píseň, kterou si ho mohou přivolat. Proto je píseň vlastně modlitbou. Vegetalisté (osoby, které získávají svou znalost od rostliny) používají mnoho zpěvů, které vznikly za použití halucinogenních rostlin a soustředují v sobě šamanovu sílu. „*Bubnování se stalo*

---

²⁵ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*, s. 51.

středem zájmu neo-šamanských hnutí, jejichž představitelé tvrdili, že rytmus kolem dvou set úderů za minutu umožní mnoha nezkušeným lidem dosáhnout poměrně rychle ASC. Rytmus přivádějící šamana do transu ovšem nemá na ostatní žádný vliv. Šaman předvádí své rituální představení a přítomní naslouchají stejnému rytmu jako on, ale do transu neupadnou, pokud nejsou zvlášť připraveni. který uvede šamana do transu, nemá vliv na ostatní lidi kolem šamana pokud nejsou zvlášť připraveni.“²⁶ ASC je alternativní stav vědomí.

1.4 Kouzelný let

Kouzelný nebo také magický let je stav mysli, který prožívají nejen šamani v extatickém stavu mysli. Tento let je výrazem nezávislosti duše na tělu. *„Pro nás je v tomto případě podstatná skutečnost, že čarodějové a šamani zde na zemi a tolikrát, kolikrát si sami přejí, dosahují ‚opuštění vlastního těla‘ a tedy smrti, která jediná může ostatní lidské bytosti proměnit v ptáky; šamani a čarodějové mohou dosáhnout stavu duší, odhmotněných bytostí, zatímco laikové mohou tohoto stavu dosáhnout pouze ve chvíli smrti.“²⁷ Kouzelný let není doménou šamanismu. Jeho kořeny nacházíme již v dávných náboženstvích. Magický let je vlastně metaforou pro změněný stav vědomí, kdy šaman leží na zemi a let podstupuje jen jeho duše. *„Zevrubná analýza symboliky kouzelného letu by nás zavedla příliš daleko. Uvedme pouze, že k její podobě přispěly dva důležité mystické motivy: bájná představa duše jako ptáka a idea ptáků jako psychopompů.“²⁸ Tzv. psychopomp je další z funkcí šamana - duše zemřelých lidí mohou žít v okolí živých lidí a mohou začít škodit, proto musí psychopomp doprovodit (i násilím) duši zemřelého do nového světa duchů.**

---

²⁶ VITEBSKY, P. *Svět šamanů*, s. 81.

²⁷ ELIADE, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, s. 399.

²⁸ ELIADE, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, s. 398 - 399.

2 Šamanismus v různých kulturách

Výběr jednotlivých šamanistických kultur pro tuto práci jsem provedla po prostudování dostupných a doporučených materiálů. Snažila jsem se obsáhnout pokud možno všechny významné známé šamanistické kultury. Pro vzájemný kontrast jsem postavila v rámci možností proti sobě kultury buď geograficky vzdálené nebo (pokud toto nebylo možné) odlišné v charakteru šamanismu. Po prostudování literatury jsem zjistila, že nejvíce zdokumentovaná je oblast Ameriky, takže zde nakonec budu srovnávat jednotlivé kultury zejména této části světa. Záměrně jsem však do své práce i přes poměrnou chudost informačních zdrojů zahrнула i oblast Evropy, a to z toho důvodu, že v Evropě žijeme.

2.1 Šamanismus Tibetu a Číny

Při popisu šamanismu Tibetu a Číny vycházím z knih *Malá encyklopedie šamanismu* od M. Zeleného a *Šamanismus a nejstarší techniky extáze* od M. Eliada.

„Když Buddha po svém Osvícení poprvé navštívil rodné město Kapilavastu, předvedl některé ‚zázračné schopnosti‘.“²⁹ Podobně jako šaman se Buddha vznesl do výšky, kde rozkouskoval své tělo a končetiny a hlavu nechal dopadnout na zem. Obdobný jev nacházíme i v Indii kde fakíři vytváří iluzi provazu, který sám stoupá do nebe a poté na něj nechají vystoupit žáka. Dále už vše probíhá podobně jako v předchozím příkladu. Žák se ztratí z dohledu, fakír vyhodí do vzduchu nůž a poté na zem dopadnou žakovy končetiny. U obou uvedených příkladů je jasně vidět podobnost se šamanským iniciačním rituálem, kdy je šamanovo tělo rozkouskováno. Výstup na provaz je pak šamanským výstupem do nebe. Provaz podobně jak žebřík v sobě zahrnuje spojení mezi nebem a zemí. Pomocí žebříku či provazu bohové sestupují na zem a lidé vystupují do nebe. Tato tradice je zvláště rozšířena v Indii a Tibetu. Také Buddha sestupuje z nebe po žebříku a vydává se

---

²⁹ ELIADE, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, s. 360.

po cestě lidí. Popisovaný příklad s provazem nacházíme nejen v Indii, ale také v Číně, Jávě a v Mexiku.

„Šamanismus Číny je znám již od paleolitu, kdy se vytvářela víra v posmrtný život.“³⁰ I v kultech mrtvých byl jako prostředník mezi světy lidí a duchů používán šaman. Dříve se zde šamani nazývali „si“ a šamanky „wu“. Později zůstalo jen označení „wu“ pro šamany obou pohlaví. Kněz „wu“ do svého těla pojímal duchy a byl tedy prostředníkem mezi světem lidí a světem duchů, byl však také léčitelem. Nemoc je považována za útěk duše z těla, a tak ji čaroděj pronásleduje, chytí a přiměje k návratu do těla. Ženské „wu“ se dokázaly stát neviditelné, polykaly šavle, chrlily oheň a mnoho dalšího. Nyní tyto funkce zastávají muži (nazývají se pak š-kung a jde o jakési exorcisty) a dědí se z otce na syna. První zkušenosti synovi předá otec, poté však adept nastupuje na speciální školu. Iniciační obřad je veřejný, adept zde stoupá po žebříku, který je zhotoven z dvanácti šavlí. Nacházíme zde také rituál, kdy lidé přecházejí v čele se š-kung přes oheň.

Čínští vládci se obklopovali šamany, kteří pro ně vykonávali různé rituály. Šamani se oblékali do černého vrchního oděvu a červené suknice. U těchto šamanů nebylo neobvyklé používání masek z různých materiálů, často se také převlékali do zvířecích masek. Pro zakladatele Čínského státu byly magické schopnosti stejně důležité jako schopnosti politické. Znamenaly totiž jakousi moc nad přírodou. „(...) připomíná, že krok Jüa Velikého, Chuang-tinova nástupce se ničím neliší od tanců navozujících trans čarodějů.“³¹ Extatický tanec dopomáhá dosáhnutí vlády nad lidmi i nad přírodou. Později se šamanismus přesunul spíše do lidových vrstev.

V Číně existuje zvyk, že pokud zemře člen rodiny, pozůstalí vylezou na střechu domu a prosí duši k návratu do těla. Tento rituál přetrval až do dnešní doby. V nemoci je předpokládán útěk duše, a tak čaroděj v extázi duši pronásleduje a přiměje ji k návratu do těla. Je doložen také rituál, kdy v době epidemií šaman vylézá na dvojité žebřík vyrobený ze třiceti šesti nožů a sestupuje po druhé straně. Šaman tedy vlastně vystupuje na nebesa, kde prosí o ukončení nemoci.

---

³⁰ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*, s. 158.

³¹ ELIADE, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, s. 371.

Již ve staré Číně znali několik druhů čarodějů, exorcistů a podobně. Existoval zde také extatik, který vysílal svou duši k cestám mimo tělo. V celé historii Číny bychom našli mnoho příkladů kouzelného letu. Prvnímu, komu se podařilo vzlétnout byl legendární císař Chuang-ti. V čínských tradicích nacházíme výrazy jako „opeřený učenec“ nebo „opeřený pán domu,“ které označují taoistického kněze. Jak jsem se zmínila ve své práci již dříve, je právě ptačí peří velmi častým symbolem šamanova letu. V čínské historii kouzelného letu nenacházíme zmínky o posedlosti. „*Máme důvod považovat všechny tyto jevy za součást ‚klasické‘ tradice čínského duchovna, k níž patří rovněž spontánní ovládnutí sebe sama i dokonalé začlenění do všech vesmírných rytmů.*“³²

Pokud byl někdo schopný vstoupit do vyšších a sestoupit do nižších sfér, vstoupili do něj inteligentní šenové. Lidé, ve kterých se šen usadil, pak jako úředníci dohlížejí na oběti bohům a další tradice spojené s bohy. To se však značně liší od posedlosti.³³

Mnoho čínských šamanů se oblékalo do zvířecích kůží (medvědí). Obléci si kůži znamená stát se zvířetem. Staří Číňané věděli, že mezi šamanovým tancem a zvířetem existuje určitý vztah. Tento vztah je duchovní povahy a vyznačuje se mystickou intenzitou.

V Číně jsou všechny základní prvky šamanismu: výstup do nebe, přivolávání a hledání duše, pojímání ducha apod. Řidčeji však nacházíme příklady sestupu do podsvětí, a to zvláště za účelem přivedení duše zpět. Nynějším čínským šamanským technikám chybí magický let, zkušenost se smrtí a znovuzrozením a využívání zvířecí síly. Stále více se zde však objevuje posedlost duchy, uctívání a vzývání předků.

Šamanskou povahu má také *Tibetská kniha mrtvých*. Role kněze je zde srovnatelná s rolí některých šamanů symbolicky doprovázející mrtvé na cestě na onen svět. „*Tibetský rukopis (...) nazvaný Výklad cesty mrtvého, (...) popisuje cesty, kterým je třeba se vyhnout, především Velké peklo, nacházející se 8000 jódžan pod zemí a jehož Střed tvoří rozžhavené železo. Uvnitř železného domu*

---

³² ELIADE, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, s. 372.

³³ Srov. ELIADE, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, s. 373.

v nerůznějších mukách trýzní a souží nesčetní démoni (rákšasové) tak, že pálí, pečou a rozsekávají na kusy.“³⁴ Zde vidíme spojení mezi třemi oblastmi vesmíru. V Tibetu přetrvalo mnoho šamanistických představ v lamaismu. Jde především o boj mezi lámy pomocí kouzelných prostředků, ovládání počasí a extatické tance. Tak jako v šamanismu existuje jazyk duchů, v Tibetu existuje tajný jazyk dákiní, ve kterém může mít jeden výraz tři až čtyři různé významy.

2.2 Šamanismus Peruánské Amazonie

V této části vycházím převážně z knihy *Vegetalismo – Šamanismus mezi mes-tickým obyvatelstvem peruánské Amazonie*, kde autor popisuje hlavně oblast Iquitos.

„Šaman u jihoamerických kmenů zřejmě hraje poměrně důležitou úlohu. Není jen výlučným léčitelem a v některých oblastech průvodce duše zemřelého na cestě k novému přibytí, je také prostředníkem mezi lidmi a bohy nebo duchy, přičemž někdy nahrazuje kněze.“³⁵

Šamanismus je zde téměř výlučně mužskou profesí. Šamani získávají sílu svými osobními schopnostmi, nadpřirozenou volbou a mnohdy se také dědí. Někdy je adept zvolen duchem zemřelého otce, což je považováno za dědictví. Projevy těchto schopností mohou být různé, od zjevení předka nebo zvířecího ducha, po výskyt psychosomatické krize.

Šaman je označován jako piai. Má k dispozici pomocné duchy v podobě magických zbraní, ale také duchy zvířecí. Vliv toho kterého šamana závisí na množství duchů, které má pod kontrolou. Jednou z hlavních šamanských funkcí je léčení. To zahrnuje masáže, ofoukávání kouřem a vysávání nemoci. „Mezi šamanovy další podstatné úkoly patří předpovídání budoucích událostí, interpretace nejrůznějších znamení, předcházení poškozování zdraví příslušníků kmene, obstarávání štěstí při lovu, předávání magické síly těm, co ji potřebují, a organizování a řízení

---

³⁴ ELIADE, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, s. 365.

³⁵ ELIADE, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, s. 272.

náboženských ceremonií a slavností.“³⁶ Piai je schopen nejen léčit, ale také zraňovat. Šaman pomáhá za pomoci nadpřirozených sil celé komunitě.

Šaman navazuje kontakty s duchy, které mohou mít podobu posednutí, nebo může nastat po určité době iniciace. Při iniciaci je adept izolován a dodržuje stravovací předpisy (diету) a sexuální odloučení. Adept požívá odvar z kůry určitých stromů, pije tabákovou šťávu a zvrací, to vše dělá kvůli setkání s duchy. Pod vlivem tabáku se mu zjevuje duch a učí adepta podstatu důležitých věcí, tajemstvím magie a různým popěvkům. Při iniciačních nemocech se projevují příznaky jako oteklá končetina, šípky v těle a podobně. Vidíme tedy, že jde jen o fyziologické příznaky. Šaman se zde tedy seznamuje s nemocí a díky této přípravě bude v budoucnu moci léčit.

Amazonský mestický šamanismus

Termín mestic může označovat kohokoli jako např. akulturované indiány, míšence bělochů a indiánů, ale také lidi původem z jiných regionů. V mestickém šamanismu je kladen velký důraz na léčení. *„Mestický šamanismus je přímým pokračováním šamanismu, jak ho lze nalézt u mnoha etnických skupin.“*³⁷ Šamanismus byl nejspíše otevřeně provozován mezi amazonskými rolníky. Vegetalisté nemají žádnou svou komunitu, která by je podporovala a neexistuje také žádný veřejný iniciační rituál. *„Vegetalista, (...) je osoba, která získává svou znalost od rostliny nebo která tuto rostlinu běžně užívá při diagnostice a někdy také při léčbě svých pacientů.“*³⁸ Iniciace je záležitostí osobní volby. Výběr většinou probíhá tak, že šaman nebo část komunity, ve které šaman žije, pozná, že je nadán šamanskými silami. Často se člověk stává vegetalistou pokud má nějakou vážnou ne-

---

³⁶ LUNA, L. E. *Vegetalismo: šamanismus mezi mestickým obyvatelstvem peruánské Amazonie*, s. 41.

³⁷ LUNA, L. E. *Vegetalismo: šamanismus mezi mestickým obyvatelstvem peruánské Amazonie*, s. 42

³⁸ LUNA, L. E. *Vegetalismo: šamanismus mezi mestickým obyvatelstvem peruánské Amazonie*, s. 43.

moc, kterou západní medicína neumí vyléčit. Často se v této tradici objevuje postava zvířete – učitele. Při iniciaci lidé drží dietu, dodržují sexuální segregaci. Toto však pro obnovu energie mohou dělat i později po několik kratších období. Během diety se člověku, který iniciaci podstupuje, zjevují rostliny, které ho chtějí učit.

Důležitá je ayahuaska – nápoj, který je používán za účelem diagnostikování a léčení nemocí, popřípadě i k jiným úkolům (komunikace s duchy, věštění). Vyrábí se vařením pralesní liány a listů malého stromu, spolu s dalšími rostlinami. Ayahuaska a jiné rostliny učitelky slouží ke zkoumání tohoto i jiných světů, které jsou jinak nedostupné. Tyto rostliny prý mají ducha, od kterého se experti učí léčit, dostávají od něho magický hlen a melodie. Ty jsou základem praktik vegetalistů. Duchové rostlin prý adeptovi nabídnou velkou moc a dary, se kterými může škodit a zraňovat. Slaboch tyto dary přijme a poté se stává čarodějem, nikoli však šamanem. Teprve poté přicházejí duchové s jinými druhy darů. Tím, že člověk rostlinu užije, je vlastně osvobozen od fyzických omezení. Běžné jsou při tomto víze, že šaman cestuje do vzdálených míst. V některých vizích se také objevují zlí duchové, kteří se snaží člověku nějakým způsobem uškodit. Když se jich člověk nebojí, nemůže se mu nic stát. Některé stromy jsou samy o sobě zlé. Lidé, kteří s těmito stromy pracují, jsou tedy také zlí. Některé rostliny – učitelky mají jen dobré vlastnosti, jiné pouze zlé. Podle toho s jakými rostlinami člověk pracuje, je buď dobrý nebo zlý. Rostliny mohou obsahovat obé vlastnosti a potom je pouze na člověku, jaké z nich absorbuje do svého těla. Dobrý člověk se také může stát v průběhu života zlým. Vegetalisté se dají rozdělit podle specializace na určitou rostlinu.

Podmínkou dosažení extatického stavu jsou halucinogenní nápoje a prášky. S duchy pomocníky šaman vystupuje v extatickém stavu do nebes nebo sestupuje do podsvětí. Za pomoci těchto duchů se šaman promění v ducha (v mrtvého), díky této proměně šaman může komunikovat s oběma světy. *„Zmrtvýchvstání přivádí*

šamana opět mezi živé a v případě adepta je to právě důkaz jeho budoucích šamanských schopností a vyvrcholení procesu jeho instalace.“³⁹

Podle Luny mají vegetalisté velkou fyzickou sílu, dobrý zdravotní stav a zdravou mysl. Luna ve své knize píše: „*Opravdu jsem si vždy myslel, že jsou téměř bez výjimky těmi nejzářivějšími individualitami ve své komunitě.*“⁴⁰

2.3 Srovnání šamanismu v Číně, Tibetu a Peruánské Amazonii

V šamanismus Tibetu a Číny v souvislosti s dlouhou a doloženou historií těchto oblastí můžeme sledovat dlouhodobý vývoj. I zde podobně jako v jiných kulturách najdeme iniciaci ve smyslu výstupu k nebesům, ať již po provazu či žebříku, rozkouskování těla Buddhy (šamana, učedníka) apod. V této kultuře se po dlouhá staletí vládci obklopovali šamany, kteří jim sloužili a vykonávali pro ně obřady a rituály. Šaman slouží jako prostředník mezi světem lidí a duchů, má schopnost duchovního letu, vstupují do něj inteligentní Šenové (duchové). Kněz (šaman) duchy pojímá do svého těla. Nalézáme zde taktéž používání masek a zvířecích kůží. Dalším prostředkem zdejších šamanů byl tanec. Pro vládce čínského státu jsou magické schopnosti důležité stejně jako schopnosti politické. V Číně se šamani oblékají do vlčích či medvědích kožešin, buben je zde nahrazován lasturou. Šamany mohou být i ženy.

Šamanismus Peruánské Amazonie byl na rozdíl od Číny prakticky explicitně mužskou profesí. Šaman zde používá též pomocné duchy, na rozdíl od šamanismu čínského je však používá také v podobě magických zbraní. Nacházíme zde šamany bílé a černé. Ve velké míře je šamanismus v této oblasti dědičný a na rozdíl od čínského šamanismu je zde jednoznačně zmiňována sexuální segregace minimálně v období iniciace. Největší rozdíl této šamanské kultury však tkví ve výrazném akcentu na práci s rostlinami, kde jednotlivé rostliny vedou šamana na jeho cestě.

---

³⁹ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*, s. 219.

⁴⁰ LUNA, L. E. *Vegetalismo: šamanismus mezi mestickým obyvatelstvem peruánské Amazonie*, s. 45 - 46.

Co se týče tohoto aspektu, je tato šamanská kultura unikátem. Jednotliví duchové rostlin zde šamana doslova nejprve zkouší a poté, pokud prokáže svou sílu, jej vedou na jeho cestě ať už dobré nebo zlé.

2.3 Šamanismus Severní Ameriky

V této kapitole vycházím z knih *Malá encyklopedie šamanismu* od M. Zeleného a *Šamanismus a nejstarší techniky extáze* od M. Eliada.

Šamanismus v Severní Americe provozují mužští členové komunity. Každý se snaží získat své duchy ochránce, pomocné duchy a mít vidění. Šamanem nebo medicinmanem je tedy de facto každý indián podle emocí a vnímavosti vůči posvátnu. Šaman i medicinman má schopnost léčit, umí vést rituály, přivolávat déšť a ochraňují před zlem. V těchto funkcích jsou však jen ti, kteří mají k dispozici velké množství duchů a mohou tedy do nadpřirozeného světa vstupovat, kdy chtějí. Šaman se od ostatních lidí odlišuje jen velmi málo. Rozdíl je v tom, že šaman nebo medicinman má až šest duchů – ochránců, zatímco ostatní jen jednoho.

Jen nejdůležitější jedinci mohou získat extatické zkušenosti, které odlišují šamana od ostatních. Šaman prochází učením, iniciací, rituální smrtí a zmrtvýchvstáním. Adepti získávají schopnosti spontánně, nebo vlastním úsilím. V každém případě musí šaman podstoupit zkoušky a iniciaci. Získání schopností se projevuje získáním ducha – ochránce. Ochranný duch naučí adepta písni, kterými jej přivolá. Každý šaman má svou vlastní píseň. Spojení s duchy mohou jak chlapci tak i dívky navázat během příprav k iniciačnímu obřadu. Při tomto obřadu nejprve chlapci musí odejít od ostatních, vydržet půst, samotu a utrpení. Toto musí podstoupit všichni chlapci, kteří jsou na to od útlého věku připravováni. U dívek však získání vizí a ochranných duchů není povinné. Proto tento rituál podstupuje jen málo žen. Chlapci, kteří zkoušku nezvládli vykonat, budou mít budoucnost s minimem úspěchů. Lidé, kteří zkoušku podstoupí, zachycují díky smyslové deprivaci sebemenší zvuky a mají vize. V okolí adepta je mnoho duchů, jeden z nich se odměnou za utrpení chlapci ozve a poradí mu, co si dát do medicínského váčku a naučí ho písni, kterými jej znovu vyvolá. Medicínský váček se často dědí.

Duch je chlapcovým duchem – ochráncem, je jen jeho a není přenosný na nikoho jiného. U Šusvapů, kmenu sídlícího ve vnitrozemí Britské Kolumbie, probíhá zasvěcení zvířaty, která se poté stávají mladíkovými ochrannými duchy. Mladík, který dospívá ještě předtím, než se dotkne ženy, odchází do hor, kde musí postavit parní lázeň, ve které tráví noci. Ráno se může opět vrátit do své vesnice. To se opakuje, dokud se chlapci nezjeví zvíře, neboli ochranný duch. Když se tento objeví, upadá adept do mdlob. Zvíře adepta naučí svůj jazyk. Jinde odchází adepti do hor a snaží se dosáhnout vidění. Tato vidění mohou rozhodnout o šamanově dráze. Adept by měl upřesnit, o jakou konkrétní schopnost usiluje. Uchazeč musí postupovat podle instrukcí, které viděl ve snu, jinak bude neúspěšný. U mnoha kmenů jsou za zdroj schopností považovány duše mrtvých. V Severní Americe můžeme nalézt ještě mnohé zdroje šamanských schopností jako například Stvořitele a Zeleného mužička. Zdrojem šamanských schopností jsou tedy v Severní Americe božské bytosti, duše předků, bájná zvířata, ale také předměty. *„Připomeňme si rovněž věštecké sny budoucích šamanů, které se (...) mění ve smrtelné nemoci, pokud je uchazeč správně nepochopí a pokorně se jimi neřídí. Je zavolán starý šaman, aby je vyložil, a nařídí nemocnému řídit se příkazy duchů, kteří tyto sny způsobili.“*⁴¹ Člověk neochotně souhlasí, že se stane šamanem a přijme schopnosti až poté, co jej ostatní šamani ujistí, že pokud tak neudělá, zemře.

Symbolem kouzelného letu je v Severní Americe orlí pero. Právě za pomoci orlího pera posílá starý šaman adepta na kouzelný let. Tento rituál probíhá tak, že se starý šaman perem dotkne adepta na kořeni nosu a pošle tak adepta na extatickou cestu.

Způsoby léčení v Severní Americe jsou přivoláváním ztracené duše nebo vysáváním a masáží vytláčující zlé látky.

---

⁴¹ ELIADE, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, s. 101.

2.5 Šamanismus na Havaji

V této kapitole vycházím nejvíce z knihy *Šamanismus II: rozšířená vize reality* od S. Nicholson, konkrétně z kapitoly Cesta dobrodruha – tradice havajských šamanů. Další knihy, které jsem při studiu šamanismu na Havaji použila, jsou knihy *Malá encyklopedie šamanismu* od M. Zeleného a *Šamanismus a nejstarší techniky extáze* od M. Eliada.

Zdejší šamani nebyli ve společnosti příliš nápadní, neužívali oběti ani rituály a také obřady byly omezeny na minimum. Šaman vládne těmito šamanskými praktikami: proměna ve zvířata a ptáky, cesta do nebes a zkoumání podsvětí. U těchto šamanů je zdůrazňována síla, důvtip, magické schopnosti a láska k dobrodružství. Na Havaji je důležité rozlišovat mezi knězem, duchovním, čarodějem, léčitelem a šamanem. Šaman může být knězem, ale naopak tomu již být nemůže. Šamani na Havaji se nezabývali kouzelnictvím (černou magií). Těch, kdo tuto magii provozovali, se ostatní lidé báli.

Na Havaji jsou dvě možnosti, jak se stát šamanem, a to buď tak, že k tomu má člověk přirozený sklon a učí se od přátel a členů rodiny, nebo může být vybrán členem cechu šamanů. Za pomoci cechu se adept seznamuje s příslušnými mystériemi. Budoucí šaman je vybírán ve věku sedmi až čtrnácti let členem rodiny nebo kýmkoli z generace rodičů a prarodičů. Člen rodiny budoucího šamana vybírá na základě zájmů a schopností dítěte. V období do čtrnácti let se dítě postupně připravuje na šamanskou funkci, poté jde do učení ke staršímu šamanovi.

Havajští šamani nepoužívají bubnování ani zpěv jako prostředek k dosažení transu při cestách jinými světy. K tomuto užívají jen svou mysl. „*Používají bubnování a zpěv k navození různých druhů změněných stavů u sebe i u druhých, ale ne stavů transu.*“⁴² U zdejších šamanů není obvyklé ani užívání masek.

Hlavní je šamanova vnitřní nebo také božská síla a energie. Symbolem této síly je blesk. Všechno má tuto svou vnitřní sílu, rozdíl je jen v tom, že některé věci mají síly více a některé méně. Při komunikaci s dalšími lidmi šaman pracuje

⁴² KING, S. Cesta dobrodruha – tradice havajských šamanů. In NICHOLSON, S. *Šamanismus II: rozšířená vize reality*, Bratislava: CAD PRESS, 1994. s. 37. ISBN 80-85349-39-6

s jejich vnitřní silou pomocí své. Síly ostatních neovládá, pouze se je snaží přesvědčit. „*Hlavním cílem zdejších šamanů je zvýšit svoji vlastní sílu ,mana‘.*“⁴³ Existují čtyři druhy těchto sil: fyzická, emoční, mentální a duchovní. Dalším důležitým jevem je éterická hmota. Vše je navzájem spjato a toto spojení může vnímat jen ten, kdo ví jak. Šamani Havaje používají éterické pavučiny a sítě. Pomocí těchto sítí šaman ovlivňuje věci, které se dějí kdekoli ve vesmíru. Šaman cítí vibrace na pavučinách a sám si vybírá, na co zaměří svou pozornost.

Šamani tvrdí, že dobré zdraví je přirozený stav a nemoc je způsobena zlým duchem. Šamanova funkce spočívá v tom, že má ducha vyhnat ven. Zlým duchem je negativní myšlenka. Při léčení nemocí jsou šamani často úspěšní s pomocí hypnózy. Chápali také, že určité podmínky mohou vyvolat nemoc (choleru). Ale věděli také, že tuto nemoc nedostal každý a to přisouvali opět negativním myšlenkám. Jde tedy o to, že co člověk uzná za pravdu, se také pravdou stane. Šaman tedy ovlivňuje myšlenky a názory ostatních. Dalšími šamanskými schopnostmi jsou například cesty do vnitřních světů, rozmlouvání se zvířaty a ovládání počasí. Zdejší šamani nemusí vstupovat do styku se zlými duchy, protože nepoužívají rámce, které je zahrnují. „*Nejznámější schopnosti šamanského snění jsou schopnosti vystoupit do Vyššího světa a sestoupit do Nižšího světa a využít prožitku ke způsobení nějaké změny ve vnějším světě, ať už individuálním, sociálním nebo přírodním.*“⁴⁴ V dostupné literatuře se mi nepodařilo dohledat, zda šamanismus v této oblasti provozují muži, ženy či obě pohlaví. Ve všech příbězích však jako šaman vystupuje muž.

2.6 Srovnání šamanismu v Severní Americe a na Havaji

Šamanská kultura na Havaji zdůrazňuje šamanovu vnitřní sílu a energii, šaman svoji sílu co nejvíce zvětšuje. Sílu ostatních však neovládá, pouze s nimi pomocí své síly pracuje. V této kultuře jsou šamani vybíráni tak, že člověk má

---

⁴³ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*, s. 225.

⁴⁴ KING, S. Cesta dobrodruha – tradice havajských šamanů. In NICHOLSON, S. *Šamanismus II: rozšířená vize reality*, Bratislava: CAD PRESS, 1994. s. 44. ISBN 80-85349-39-6

k šamanismu sklon nebo je vybírán členem cechu šamanů. Vidíme zde tedy výrazný rozdíl oproti většině ostatních kultur. Často je zde používaná hypnóza. Zdejší šamani užívají velmi zřídka masky a nepoužívají buben ani zpěv jako prostředek cesty k transu. Jak jsem již zmínila, nedopátrala jsem v pramenech, zda je zde šamanismus vázán na pohlaví. V šamanismu Havaje se vcelku unikátně šamani nezabývají černou magií, tedy neexistují zlí šamani.

Šamanismus Severní Ameriky je provozován téměř výhradně mužským pohlavím. Zdejší přístup je takový, že základním iniciačním stupněm prochází v podstatě povinně každý chlapec. I dívky mohou navázat spojení s duchy, není to však povinné, a proto jich tento rituál podstupuje jen minimum. Při iniciačním obřadu chlapci získávají vize ochranného ducha, který jim radí, tento duch je chlapcovým duchem ochráncem. Je jen jeho. Šaman se od ostatních odlišuje jen velmi málo, rozdíl v podstatě spočívá v tom, že šaman má více – až šest ochranných duchů, ostatní jen jednoho. Oproti šamanismu na Havaji se zde objevuje motiv smrti a zmrtvýchvstání. V Severní Americe na rozdíl od Havaje tamní šamani používají symbolický orlí oděv (nebo oděv z jiných per), dále používají zvonce, bubínky a váčky s krystaly.

Ke schopnostem šamana může adept dospět vlastním úsilím nebo samovolně. V každém případě však musí podstoupit zkoušky a iniciaci. Ve shodě se šamanskou kulturou na Havaji je hlavní úlohou šamana léčení komunity.

2.7 Šamanismus střední a severní Asie

(včetně Sibiře)

V této části vycházím z knih *Malá encyklopedie šamanismu* od M. Zeleného, *Šamanismus a nejstarší techniky extáze* od M. Eliada a z knihy *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice* od G. Xenofontova.

Šamanova úloha je zde velmi důležitá. K výběru šamana může dojít více způsoby. „*Burjatská šamanka ,udagan‘ je dědičná profese projevující se už u dětí duševními krizemi, divokými sny a křečemi nebo v důsledku volby bohů a duchů,*

což se může ukázat třeba zásahem vybrané osoby bleskem.“⁴⁵ V sibiřských oblastech existuje také možnost spontánního výběru a reinkarnace zemřelého šamana. Málodky se lidé stávají šamany z vlastní iniciativy. Vždy však museli předvést svou extatickou zkušenost a získat znalosti technik a mytologie. Adept za pomoci staršího šamana získával kontrolu nad duchem ochráncem a učil se také ovládání bubnu. „Nedílnou součástí transu bylo bubnování a zpívání. Bubínky Saamů byly velmi dekorativní, pomalovány symboly včetně lovců, mužů v lodích, mytických bytostí, zvířat, ptáků, hor či jezer, které vysvětloval šaman při svém obřadním výkonu.“⁴⁶ Také u Burjatů, etnické skupiny žijící na Sibíři kolem Bajkalu, hraje hudba a zpěv k dosažení transu velmi důležitou roli.

Důležitá je funkce léčitele, šaman stanovuje diagnózu, vyhledává prchající duši pacienta, chytí je a přiměje k návratu do těla. Za nejčastější příčinu nemoci je považován únos duše. Dalšími příčinami nemocí může být vniknutí magického předmětu do těla, nebo posedlost zlými duchy. V těchto případech šaman musí vyjmout předmět nebo vyhnat zlé duchy. Mnohdy se tyto příčiny kombinují. „Velmi často léčba vyžaduje jisté oběti a o jejich nezbytnosti či formě vždy rozhoduje šaman.“⁴⁷ Pokud léčba vyžaduje šamanovu extázi, je tomu tak z toho důvodu, že choroba pacienta je chápána jako porucha nebo pomatení duše. Tuto funkci má šaman proto, že zná techniky extáze. „U Burjatů v oblasti Alarska se šaman posadí na kobereček vedle nemocného, obklopen několika předměty, mezi nimiž je i šíp, z jehož hrotu vede hedvábná nit až k bříze, vně jurty na dvoře. Právě po této niti by se měla duše nemocného vrátit zpět do těla, a proto zůstává vchod do jurty otevřen.“⁴⁸ I zde je šaman prostředníkem mezi světem lidí a světem duchů. Existuje nebezpečí, že člověk v těchto končinách zabloudí, ale šaman má své strážné duchy a podstoupil iniciaci. On jediný tedy nebezpečí může úspěšně čelit. Šamani jsou také přítomni obětem při nemocech, před započítím léčby a u obětí na usmířenou. U mnohých kmenů šaman nemusí být u obětování přítomen vůbec. Jinde zajišťuje jen duchovní stránku obřadu a oběť skolí někdo jiný.

---

⁴⁵ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*, s. 190.

⁴⁶ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*, s. 197.

⁴⁷ ELIADE, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, s. 193.

⁴⁸ ELIADE, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, s. 193.

V šamanismu sibiřských národů se vyskytuje symbolika rozkouskování těla. „*Tento rituál vykovávají duchové zemřelých šamanů, předkové čekatele. Skomírající člověk, jemuž je rozkouskováno tělo, leží bezvládně tři čtyři dny na pravém loži ve své jurtě a celou dobu nejí ani nepije.*“⁴⁹

Při rituálním obětování koně (u Altajů) je to z těchto důvodů právě šaman, který doprovází duši koně do nebes. Tento rituál se skládá ze šamanova výstupu na nebesa a z předložení oběti nebeské bytosti. Koně (resp. hůl s koňskou hlavou) používají burjatští šamani také při extatických tancích. Kůň je v mnoha šamanských kulturách zvíře spojené s pohřebními obřady, využívané k dosažení extáze a při sestupech do podsvětí a výstupech do Nebe. „*Podle jedné burjatské legendy se jistá žena podruhé provdala za ducha předka jednoho šamana a v důsledku tohoto mystického sňatku jedna klisna z jejího hřebčince vrhla koně s osmi nohama. Pozemský manžel mu čtyři nohy usekl.*“⁵⁰ Poté žena vykřikla, že na tomto koni jezdila jako šamanka a vzlétla, aby se usadila v jiné vesnici.

Sestup do podsvětí je u Altajů mnohem obtížnější a mohou jej vykonat šamani černí i bílí, jsou však specialitou černých šamanů. Podle ruského geografa, antropologa, etnografa a archeologa Anučina, doprovázejí šamana na cestě do podsvětí předkové a pomocní duchové. S jejich pomocí šaman zdolá sedm schodišť (podzemních oblastí). Podle etnografa a cestovatele G.N. Potanina je však sestup do podsvětí vodorovný a poté dvakrát svislý. Při cestě do podsvětí podle Pontanina šaman musí zdolat horu, přičemž znázorňuje pohyby šplhání po hoře. Poté přichází k moři přes nějž vede most široký jako kůň a na konci své cesty naráží na dveřníka se psy. Cesta do podsvětí je velmi obtížná. Šaman cesty do podsvětí podstupuje proto, aby našel a přivedl zpět duši nemocného a také proto, aby vyprovodil duši zemřelého. Zde je šaman nepostradatelný zejména tehdy, když duše zemřelého dlouho neopouští svět živých. V tomto případě má pouze šaman moc psychopompa. Je to jen on, kdo zná cestu do podsvětí a dokáže chytit duši zemřelého.

---

⁴⁹ XENOFONTOV, G. *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice*, s. 42.

⁵⁰ ELIADE, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, s. 393.

Dále na sever se šaman stává významnějším a jeho úloha složitější. Pokud je málo zvěře, obrazení se lidé na šamana. Funkce šamana vychází z jeho extatických schopností – předvídá změny počasí, vidí na dálku a udržuje magické styky se zvěří. Součástí šamanských technik je také věštění a jasnovidectví.

Zvláště u některých etnik se šamani dělí na černé a bílé. Podle Eliada není rozlišení vždy snadné. Někdy toto rozlišení spočívá v rozdělení funkcí obětníka a na ty, kteří udržují styky se zlými duchy. Většinou není rozlišení možné ani podle toho, jestli šaman vyvolává duchy nebeské nebo duchy podsvětí. Šaman může vyvolávat obojí. U Burjatů lze tyto šamany rozlišit podle toho, že jedni se stýkají s duchy, druzí s bohy. Také oděv je odlišný, jedni mají černý, druzí bílý. Někdy nemusí rozdělení bohů na nebeské a pekelné nutně znamenat pro druhou skupinu něco záporného. Podle Anučina existují také šamani černobílí, kteří mohou podniknout obě cesty. U Altajů existují zřejmě tři skupiny šamanů – ty, které komunikují s bohy nebes, ty, které komunikují s bohy podsvětí a ty, které udržují styky s oběma skupinami. Třetí skupina je zřejmě velmi početná. „*Šamani se dělí na ty, kteří putují k horním duchům, a na takové, kteří mohou zařikávat jen duchy dolní. První jsou vychováváni v horní zemi a druzí dole, u zdroje devíti újorů (duší předčasně zemřelých osob, které se proměnily ve zlé duchy).*“⁵¹ Důležité je, že bílý i černý šaman pracuje ve prospěch svých lidí.

Mezi Burjaty se šamanismus udržel dodnes, byl to vždy silný kulturní znak.

2.8 Šamanismus v Evropě

V této kapitole čerpám z knihy *Malá encyklopedie šamanismu* od M. Zeleného a z knihy *Šamanismus a nejstarší techniky extáze* od M. Eliada.

Šamanismus v Evropě, na rozdíl od jiných kultur, nacházíme již jen v praktikách různých náboženství. Často je zde šaman spojován s létajícími čarodějnicemi. „*Upřesněme však, že takovéto schopnosti často nabývají rázu ryze duchovního: ‚let‘ vyjadřuje pouze rozum, pochopení tajných věcí či metafyzických*

---

⁵¹ XENOFONTOV, G. *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice*, s. 145.

pravd.“⁵² Čarodějnice používaly halucinogeny, které byly příliš jedovaté, takže halucinace samy neřídily. U těchto jedovatých rostlin uživatel není schopen ovládat a kontrolovat svoje vědomí a tělo, provádět při tom rituální aktivitu a komunikovat s reálným světem, protože upadá do velice hlubokého spánku. Jak již víme, u šamanů je tomu přesně naopak.

V keltských tradicích se lidé stávali šamany tak, že trávili noci u hrobů předků. Důvodem bylo vstoupení duše předka do těla budoucího šamana. Tato duše si člověka zvolila za šamana a učila ho. „*V Evropě byl šamanismus spojován s deviacemi, utajováním, vyděděním a s chudými, slabými a znevýhodněnými osobami.*“⁵³

Za šamanistický lze považovat motiv zmrtvýchvstání Svatého Antonína. Svatý Antonín byl démony trýzněn, pokoušen a rozřezáván na kusy.

Staří Germáni

V náboženství starých Germánů můžeme najít několik šamanských prvků. Například v mýtu o Ódinovi, který devět dní a devět nocí visí na stromě, aby si osvojil moudrost run. V tom lze vidět obdobu Vesmírného stromu. Symbolické věšení kandidátů je doloženo také v severské tradici. Ódin si ke stromu přivázel osminohého koně, který nosí svého pána do podsvětí. Ódin je také schopen extatické zkušenosti, proměny v ptáka a dravé šelmy. Ódin vlastnil dva havrany, které posílal po světě. Je možné, že tito havrani byli pomocnými duchy. Symboliku koně, o které jsem psala výše, nacházíme i u maďarských šamanů – zde jako pomocný duch často slouží duch koně.

V germánské kultuře se setkáváme také se sestupy do podsvětí. Existuje zde i symbolika středu světa, kdy se podle *Grímnismálu* peklo nachází právě ve středu světa. *Grímnismál* je píseň o Grímnim, kde se vypráví příběh o tom, jak Ódin (Grímní) sestoupil na zem. Ódin byl omylem umučen a svou smrt pomstil. „*Mlu-*

---

⁵² ELIADE, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, s. 398.

⁵³ ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*, s. 212 - 213.

ví se dokonce o devíti podzemních poschodích – jistý obr tvrdí, že svou moudrost získal sestupem do devíti dolních světů.“⁵⁴ Šamanskou povahu mají také sestupy do podsvětí s cílem přivést duši mrtvého zpět. V podsvětí šaman musí přejít přes řeku, most a konečnou překážkou je například zeď (v *Gylfaginningu* – Okouzlení krále Gylfa).

V magických obřadech seidhru se setkáváme s věštkyní (jasnovídkou), která má podle popisu složitý obřadní oděv. Jasnovidka chodí s patnácti dívkami a patnácti chlapci od domu k domu a říká lidem budoucnost, předpovídá počasí a úrodu. Družina této věštkyně sborově zpívá. „*Hudba má při přípravě k extázi zásadní úlohu.*“⁵⁵ Během transu duše věštkyně opouští tělo a bere na sebe nejčastěji zvířecí podobu.

Starověké Řecko

Také v Řecku nacházíme určité prvky šamanismu. Zvláště pak u postav, které se hlásí k Apollónovi. Například v případě Abáridově, který chodil se zlatým šípem a pomáhal pomocí obětí zahánět nemoci a předvídat pohromy. Aristenás z Prokonnésu prý upadal do transu a bůh si bral jeho duši. Pokud doprovázel Apollóna, vzal na sebe podobu havrana. S proměnou ve zvířata (ptáky) se setkáváme i v dalších šamanských kulturách.⁵⁶

V legendě o krétském mudrci, básníkovi a věštci Epimenidovi z Knóssu, je popsáno, jak Epimenidés odešel do jeskyně, kde se učil transům. Po odchodu z jeskyně již jako mistr extatické techniky uzdravoval lidi, předpovídal budoucnost apod. Osamělý pobyt v jeskyni je také v dalších kulturách známou iniciační zkouškou. V Řecku nacházíme odkaz na výstup po dřevěném žebříku do Nebes. Velmi známou řeckou postavou je syn boha Apollóna Orfeus. Také mýtus o něm obsahuje šamanské prvky. Jedním z nich je sestoupení Orfeua do podsvětí, aby

---

⁵⁴ ELIADE, M. Šamanismus a nejstarší techniky extáze, s. 323.

⁵⁵ ELIADE, M. Šamanismus a nejstarší techniky extáze, s. 325.

⁵⁶ Srov. ELIADE, M. Šamanismus a nejstarší techniky extáze, s. 326.

přivedl zpět duši své ženy. Orfeus se se šamany shoduje ještě v dalších vlastnostech a to v léčitelských schopnostech, láskou k hudbě, ke zvířatům a věštěním.

V Řecku se do hrobů vkládaly zlaté tabulky s textem, v němž se popisuje, kudy se má mrtvý na onom světě vydat. Je to tedy vlastně obdoba psychopompismu. Odříkávání těchto textů odpovídalo doprovodu šamana – psychopompa. V jednom z dalších mýtů je zmíněna cesta Era Pamfýlijského, syna Arminiova, o kterém píše Platón v díle *Republika*, v extatickém stavu na onen svět. Na tomto světě vidí ústřední osu světa a osudy lidí stanovené hvězdami. „(...) *své postavení ve světě i svůj konečný osud si člověk plně uvědomí prostřednictvím extáze.*“⁵⁷ V tomto se shodují všechny extatické cesty.

Tímto výčet šamanistických rysů v tradicích Evropy nekončí, zajímavé by bylo vysledovat šamanistické prvky také u Slovanů.

2.9 Srovnání šamanismu ve střední a severní Asii (Sibiře) a v Evropě

Šamani ve střední a severní Asii používají k uvedení do transu buben a zpěv, málokdy se šaman stává šamanem vlastní volbou a nejdůležitější úlohou šamana je zde léčení. Sibiřští šamani používají zřídka masky, zato jsou zde většinou velmi oblíbeny výrazné obleky. Za základní funkci šamana při léčení je považována nutnost přivést duši nemocného zpět do těla. Používá přitom různé prostředky, například šíp s nití a podobně. V mnoha rituálech je používána koňská oběť, popřípadě symbolika koně (také osminohého). Nacházíme zde také při sestupech do podsvětí znázornění moře, mostu a konečné překážky. Šamani se rozlišují na černé a bílé. Oba druhy však slouží svým komunitám. Existuje i skupina šamanů černobílých. V této oblasti jsem nenašla zmínku o tom, které z pohlaví se může stát šamanem, pouze Xenofontov v části své knihy píše o šamankách. Na základě toho tedy soudím, že šamany mohou být také ženy.

Vysledovat šamanismus v Evropě je velmi obtížné, snad z důvodů velkého prolínání kultur za dlouhou dobu kulturní historie Evropy. Velký vliv na eliminaci

---

⁵⁷ ELIADE, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, s. 329.

šamanismu a setření jeho stop sehrávalo náboženství, zejména pak křesťanství. Na rozdíl od šamanismu asijského a sibiřského byl po dlouhou dobu v Evropě spojován s duševní chorobou, vyděděním, popřípadě s jinak znevýhodněnými osobami a v podstatě bez výjimek dostal posléze nálepkou čarodějnictví. Také lze vysledovat v míře, která nemůže být náhodná, snahu náboženství o případné převzetí určitých tradic. Například vybudování církevních staveb na místech keltských, germánských a řeckých chrámů a svatyň. Stopy šamanismu můžeme vysledovat také v čarodějnictví. Čarodějnice používaly halucinogeny a létaly. Na rozdíl od sibiřského šamanismu jakož i ostatních šamanských kultur zde však již došlo k deformaci a úpadku technik, a proto čarodějnice používaly halucinogeny příliš silné a jedovaté, takže nedokázaly vědomě tyto procesy ovládat a řídit. Nebyly schopny kontrolovat vědomí a tělo a provádět rituální aktivity. Stopy šamanství můžeme najít v náboženství starých Germánů, kde nalézáme symboliku vesmírného stromu, podobně jako u sibiřských šamanů osminohého koně, proměnu v ptáka, šelmy a podobně. Existuje zde také symbolika středu světa a podsvětí. Symboliku podsvětí lze nalézt i ve starém Řecku, rovněž tak věštění. V tradicích starého Řecka se objevuje v družině Apollóna postava, která za pomoci zlatého šípu pomáhala zahánět nemoci. Tady vidíme podobnost s léčebným procesem sibiřských šamanů.

Jednou z významných bájí je báj o Orfeovi, jeho sestupu do podsvětí a následné cestě zpět s duší své manželky. V tomto případě vidíme jistou podobnost se šamanismem střední a severní Asie, tato podobnost je však bohužel civilizačním vlivem v Evropě již velmi zastřená. Přesto, jak jsem již výše uvedla, nacházíme určité styčné plochy. Jednou z dalších je u starých Germánů symbolika sestupu do podsvětí, s cílem přivést duši mrtvého zpět - i zde musí šaman přejít přes řeku, most a zdolat konečnou překážku.

3 Celkové srovnání

Nyní uvádím celkové srovnání a největší rozdíly v šamanismu všech kultur, které jsem si pro práci vybrala. Zvolila jsem některé prvky šamanismu a nyní porovnáám jejich výskyt v jednotlivých kulturách.

Prvním je iniciační zmrtvýchvstání. To se vyskytuje v Severní Asii (Sibiři), Číně, Severní Americe a v Evropě. V Peruánské Amazonii, kde jsou učitelé rostliny, jsem doloženým příkladem takovéto iniciace nenašla. Podle mého názoru je to právě z toho důvodu, že zdejší šamani jsou vegetalisté a jejich iniciace tedy spočívá hlavně z poznání rostlin (přísný půst a sexuální segregace) a nemocí, které mají v budoucnu léčit. Další kulturou, kde jsem motiv zmrtvýchvstání vůbec nenašla, je Havaj. Pravděpodobný důvod této skutečnosti vidím v tom, že na Havaji je na rozdíl od ostatních kultur u šamanů kladen velký důraz na dobrodružství, nikoli na souboj. Může to být ovšem také tím, že zdejší šamani jsou ve společnosti spíše nenápadní a tak na sebe tímto nepřitahují pozornost ostatních.

Ve všech kulturách se shoduje základní šamanské poslání – léčení. Způsoby léčení se již více či méně liší. V Číně, Severní Americe, Severní Asii (Sibiři) je za příčinu nemoci považován útek duše, proto šaman musí duši přivést zpět. V Severní Americe se k léčení používají také masáže a vysátí zlé látky. V Severní Asii (Sibiři) je další možností vzniku nemoci také vniknutí magického předmětu do těla a posedlost zlými duchy, které šaman musí vyhnat z těla. V Amazonii pak vegetalisté léčí pomocí rostlin, masáží, ofoukáváním kouřem a vysátím nemoci. Na Havaji jde o vyhnání zlého ducha (negativní myšlenky) z těla ven, často se zde také používá hypnóza.

Ve většině kultur je cestou k dosažení transu hudba a zpěv, na Havaji se však těchto prostředků k dosažení transu vůbec nepoužívá. Havajští šamani tak činí jen pomocí své mysli. V Peruánské Amazonii k tomuto slouží rostliny.

Další rozdíly můžeme najít ve volbě a pohlaví šamana. Ve většině kultur se šamanská profese dědí, šaman může být volen duchy, dochází k reinkarnaci šamana nebo má člověk k šamanské profesi přirozený sklon. Výjimku nacházíme opět na Havaji, kde budoucího šamana mohou vybrat členové cechu. Takovouto

obdobnou instituci jsem u dalších kultur nezaznamenala. V Severní Asii (Sibíři) a Evropě mohly být šamany také ženy. V Peruánské Amazonii, či Severní Americe to byla téměř výhradně mužská profese. V Peruánské Amazonii tuto profesi mohou vykonávat také ženy, ale není jich mnoho. V Číně mohly dříve šamanismus provozovat i ženy, nyní se toto povolání dědí z otce na syna. Na Havaji jsem nedokázala vysledovat, zda je šaman vybírán na základě pohlaví.

Odlišnosti můžeme najít také ve společenském postavení šamana ve společnosti. Ve většině kultur byl šaman velmi významným členem. Úplný opak nacházíme v Evropě, kde byli šamani pronásledováni. Na Havaji nedošlo k takovému extrému, ale také zde byli šamani nenápadní a měli málo co dočinění s politikou.

Existenci černých a bílých šamanů nacházíme v Severní Asii (Sibíři) a také v Peruánské Amazonii, kde se člověk může stát zlý, přijetím zlých vlastností určité rostliny do svého těla. Na Havaji naopak teoreticky neexistují zlí šamani. V původním jazyce zde nebyla slova pro zlé duchy nebo bytosti.

Určité odchylky můžeme vidět také v používání kostýmů a masek. V Jižní Americe se rituální oděvy používají jen zřídka, nahrazují je jiné součásti výbavy (zvonek z tykve), v Severní Americe je oděv symbolický a používají se orlí (nebo jiná) pera. Používá se zde zvonec, bubínek a váček s krystaly. V Číně si šamani oblékají vlčí či medvědí kožešiny, buben je mnohdy nahrazen lasturou. V Severní Asii (Sibíři) jsou výrazné kostýmy, ale masky šamani používají zřídka. Výběr dřeva na šamanův buben provádí duch a určuje také přímo les a konkrétní místo.

4 Šamanismus dnes a jeho význam pro moderní společnost

V dávné historii lidstva hrál šamanismus nezastupitelnou roli. Šamani léčili, uzdravovali a mnohdy se minimálně spolupodíleli na vedení svých společenství. S postupem času a rozvojem jednotlivých kultur postupně ustupovala do pozadí jejich vůdčí (politická role) a jejich důležitost zůstávala na straně péče o zdraví společnosti. Taktéž pro duchovní vývoj svých společenství znamenali

a v některých kulturách ještě dnes znamenají mnoho. V moderním civilizovaném světě je šamanismus již dávno velmi silně potlačen. Jeho role postupně přebírala různá náboženství, v současné době pak církve. Při tomto převzetí docházelo jednak k asimilaci některých prvků šamanismu, například zmrtvýchvstání, zázračné uzdravování, různé rituály a nakonec, nikoliv však v neposlední míře, péči o duchovní zdraví a vývoj komunity.

Druhou stranou tohoto přebírání rolí je pak skutečnost, že církve jakožto mocenská organizace vytlačovala a vytlačuje lidi s podobnými schopnostmi na okraj společnosti, demonizuje je (viz procesy s čarodějnicemi) a tím dochází bohužel ke ztrátě kontinuity vývoje, sumy znalostí (například rostlinolékařství). Přesto v některých oblastech dnešního světa například v Mexiku, Sibiři, Amazonii apod. jsou šamanské tradice a kultura stále ještě živé. Jsem přesvědčena, že je zde možné nalézt mnohdy inspiraci i pro moderní svět. Například znalost bylin, jejich využití v lékařské vědě, v některých případech jsme svědky toho, jak nadnárodní farmaceutické společnosti doslova kořistí ze znalostí šamanů v Amazonii. Dalším příkladem může být používání přírodních konzervantů v současném potravinářském průmyslu. Dále můžeme uvést metody léčení převzaté z tradiční čínské medicíny jako akupunktura, akupresura, žíhání a různé druhy masáží.

O tom, jaký měl a má šamanismus vliv na dnešní společnost a to dokonce i v Evropě, svědčí například keltské báje a institut Keltských druidů. Mnoho dnešních církevních svátků se slaví ve dnech dřívějších tzv. pohanských svátků. Podobných příkladů tohoto vlivu se dá při bedlivém zkoumání najít mnoho.

Dalším aspektem šamanismu v naší dnešní technicky rozvinuté civilizaci je v současné době stále více narůstající vlna zájmu o jakousi duševní nadstavbu vývoje jedince a společnosti. Jsme svědky například i zde v České republice vytváření indiánských kmenů, kdy dospělí lidé ve svém volném čase žijí životem amerických indiánů včetně role šamana. Takovýchto směrů se v současné době objevuje více. Poměrně velká část lidí věří například čínské medicíně, věnuje se józe, tai - chi a různým jiným východním filosofickým směrům i bojovým uměním. Tento směr je v současné době zřetelně nejsilnější. Objevují se však například i lidé, kteří žili často i po několik let v indiánské kultuře v Amazonii či

v Jižní Americe a stali se právoplatnými členy indiánských kmenů. Mnohdy dokonce dosáhli určitých stupňů zasvěcení v šamanských naukách.

Z toho všeho jednoznačně vyplývá trend, který potvrzuje mnou výše naznačenou myšlenku, že naše technická civilizace člověka a jeho psychiku natolik jednostranně zatěžuje, že člověk podvědomě vyhledává vyvážení své existence a další rozměry své individuality v duchovnu.

Důvody, proč se lidé obracejí k těmto zapomenutým tradicím, mohou být různé. Jedním z nich může být jistá institucionalizace a strnulost současné církve. V našich podmínkách může být dalším důvodem také poměrně úzká nabídka. V neposlední řadě je to možná i podvědomá touha lidí po návratu k přírodě. Podobný trend můžeme vidět i v jiných oblastech, ať už již ve zmíněném lékařství nebo kosmetice a v rozvoji ekologických hnutí.

Paradoxem pak je, že právě díky možnostem dnešní techniky je nabídka možností této realizace velmi široká. Cestování nám například umožní být prakticky kdekoli na Zemi do čtyřadvaceti hodin. Obrovské možnosti poskytuje také dnešní telekomunikační a informační technika – mobilní telefony, internet apod. A tak tedy technika, která nás od duchovního rozvoje původně odváděla, nám dnes může umožnit se k vlastní duši a duchovnu vrátit a nebýt přitom na rozdíl od dřívějšíka příliš svázán svým geografickým umístěním.

Toto zjištění, stejně tak jako příklon značné části obyvatelstva k duchovnu, mne naplňuje uspokojením, protože jsem přesvědčena, že lidská existence na pouhém materiálním základě je existencí plochou, jednostrannou a vede k postupné degradaci osobnosti.

Závěr

Vidíme, že mezi jednotlivými kulturami existují v některých aspektech šamanismu poměrně značné odlišnosti. Přesto však docházím k závěru, že zároveň existují napříč všemi šamanskými kulturami i značné a zásadní shody. Odlišnosti jsou viditelné při porovnání mezi jednotlivými kulturami. Shody pak nacházíme ve všech kulturách. A to i přesto, že jsou tyto kultury od sebe mnohdy geograficky velmi vzdálené. K těmto shodám patří význam šamana, základní kosmologie a důraz na léčitelskou úlohu. Toto bylo pro mne osobně velmi důležité zjištění.

Cílem mé práce bylo porovnat jednotlivé kultury a najít odlišnosti. Toto se mi podařilo a rozdíly v jednotlivých kulturách ve své práci uvádím. Rovněž tak další dva cíle, a to zmapování vývoje šamanismu a definice funkce a významu šamana, jsem v dostupné literatuře dokázala vysledovat a porovnat.

Při studiu pramenů a zpracovávání své práce jsem narazila na další úhel pohledu, který mne zajímá. Bylo by zajímavé, na rozdíl od této práce porovnat vývoj a vlivy nikoli mezi geograficky odlehlými oblastmi, ale naopak právě v určité konkrétní lokalitě (například mezi jednotlivými kmeny).

Seznam použité literatury

ELIADE, M. *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Praha: Argo, 1997.
ISBN 80-7203-153-8

FURST, P. T. *Halucinogeny a kultura*. Praha: DharmaGaia, 1996.
ISBN 80-85905-20-5

LUNA, L. E. *Vegetalismo: šamanismus mezi mestickým obyvatelstvem peruánské Amazonie*. Praha: DharmaGaia, 2002. ISBN 80-86685-02-0

NICHOLSON, S. *Šamanismus I: rozšířená vize reality*, Bratislava: CAD PRESS, 1994. ISBN 80-85349-38-8

NICHOLSON, S. *Šamanismus II: rozšířená vize reality*, Bratislava: CAD PRESS, 1994. ISBN 80-85349-39-6

VITEBSKY, P. *Svět šamanů*. Praha: Knižní klub, 1996. ISBN 80-7176-303-9

XENOFONTOV, G. *Sibiřští šamani a jejich ústní tradice*. Praha, Argo, 2001.
ISBN 80-7203-334-4

ZELENÝ, M. *Malá encyklopedie šamanismu*. Praha: Libri, 2007.
ISBN 978-80-7277-276-6

Abstrakt

PLETKOVÁ, P. *Šamanismus – dávná forma lidské religiozity a její mezikulturní specifika*. České Budějovice 2008. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce PhDr. Vít Erban.

Klíčová slova: šamanismus / šaman, trans, kouzelný let, zmrtvýchvstání, šamanská kosmologie, výstup do nebe, sestup do podsvětí, pomocní duchové, léčení, vliv šamana

Ve své práci charakterizují postavu šamana a jeho vliv na společnost. Dále se zabývám šamanismem, jeho vývojem a vzájemným porovnáním šamanismu v jednotlivých kulturách. Charakterizují jednotlivé typy šamanských kultur a jejich geografické umístění. Dále pak uvádím způsob provádění šamanských technik a jejich cíle. Rovněž tak věnuji pozornost případné mocenské úloze šamana. Popisují zde také základní šamanskou kosmologii, jakožto šamanské vnímání světa. Pokračuji srovnáním jednotlivých kultur a hledáním odlišností. Poté provádím celkové zhodnocení všech kultur a následně se zamýšlím nad úlohou a vlivem šamanismu v dnešní společnosti.

Abstract

PLETKOVÁ, P. Shamanism, ancient form of human religion and its intercultural features. České Budějovice 2008. Bachelor work. University of South Bohemia of České Budějovice. Theological Faculty. Department of Philosophy and Religious Studies. Work leader – PhDr. Vít Erban.

Key words: shamanism / shaman, trance, magic flight, resurrection, shamanic cosmology, rise to sky, descent to underworld, helping spirits, treatment, shaman's influence

I characterize the shaman's figure and influence on the society in my work. Further I deal with shamanism, its development and mutual comparison of shamanism in individual cultures. I characterize individual types of shamanic cultures and their geographical placement. Further I describe the way of performance of shamanic techniques and their goals. I also pay attention to a possible power role of the shaman. I also describe the basic shamanic cosmology. I go on comparing individual cultures and seeking differences. Then I perform general evaluation of all cultures and subsequently I consider the task and influence of shamanism in contemporary society.